

Zestig kaarsjes voor Internationaal Hof

De Tijd, 19 april 2006

Het Internationaal Gerechtshof viert zijn zestigjarig bestaan, maar kan slechts in beperkte mate een geslaagd palmares voorleggen. Het aantal zaken voor het Hof bleef relatief laag en het Hof ondervindt concurrentie van andere internationale rechtbanken. JAN WOUTERS en MAARTEN VIDAL maken een balans op.

Gisteren, 18 april, was het precies 60 jaar geleden dat het Internationaal Gerechtshof zijn openingszitting hield. Hoewel het een van de hoofdorganen van de Verenigde Naties is, blijft het Hof voor velen een grote onbekende. Het is gevestigd in de gebouwen van het statige Vredespaleis in Den Haag, ver van politieke VN-organen als de Veiligheidsraad, die veel meer de media halen.

In de loop van zijn bestaan hebben zowel de internationale gemeenschap als het internationaal recht een enorme evolutie gekend, enerzijds door de grote toename van het aantal internationale actoren (tal van nieuwe staten door de dekolonisatie, maar ook steeds meer niet-statelijke entiteiten, van internationale organisaties tot NGO's en multinationals), anderzijds vanwege het ontstaan van talrijke internationale normen inzake mensenrechten, oorlogsrecht, economisch en milieurecht, om maar enkele domeinen te noemen. Is het Hof met die evoluties meegegaan? Heeft het de afgelopen 60 jaar zijn taken naar behoren vervuld? Hoe relevant is het vandaag de dag?

Dubbele functie

Het Hof heeft een dubbele functie: geschillenbeslechting tussen staten en het uitbrengen van adviezen over juridische kwesties op verzoek van de Algemene Vergadering, de Veiligheidsraad of andere VN-organisaties. De afgelopen 60 jaar bracht het 24 adviezen uit en kreeg het 101 geschillen tussen staten voorgelegd, waarvan het slechts in een minderheid van de gevallen een einduitspraak ten gronde velde. Op dit ogenblik zijn er nog tien geschillen aanhangig bij het Hof, waaronder twee zaken sinds 1993. Uit dat laatste blijkt de niet al te snelle rechtsgang bij het Hof, wat een van de redenen is waarom staten voor andere geschillenbeslechtingsmechanismen kiezen. Zo legden Nederland en België hun geschil over de IJzeren Rijn bewust voor aan een soepel en snel werkend ad hoc-arbitraal tribunaal.

Staten kunnen enkel voor het Hof worden gedaagd als zij hiertoe in een verdrag, in een verklaring of specifiek voor de betrokken zaak hebben toegestemd. Vaak betwisten staten de rechtsmacht van het Hof op grond van een gebrek aan een dergelijke toestemming. Het Hof heeft zich om die reden vaak onbevoegd moeten verklaren, maar heeft die en andere procedureregels soms ook gebruikt om politiek gevoelige zaken, zoals de kwestie van de legaliteit van de bombardementen van NAVO-lidstaten op Servische steden ten tijde van de Kosovocrisis, op technische gronden af te wijzen.

Daarnaast heeft het Hof ook meer en meer concurrentie gekregen van andere internationale rechtbanken. Dat heeft deels te maken met het feit dat enkel staten partij kunnen zijn in een zaak voor het Internationaal Gerechtshof; in het licht van de

toename en het belang van niet-statelijke actoren (zie hoger) is dit een van de grootste anachronismen in de werking van het Hof.

Specialiteit

Specifieke hoven moesten worden opgericht om individuen de mogelijkheid te geven claims op het internationale forum te brengen (bijvoorbeeld het Europees Hof voor de Rechten van de Mens) of om individuen te straffen voor internationale misdaden (bijvoorbeeld het Joegoslavië- en Rwandatribunaal, het Internationaal Strafhof).

Maar ook voor bepaalde deeldomeinen van het internationaal recht, zoals het internationaal zeerecht of het recht van de Wereldhandelsorganisatie, zagen specifieke hoven voor geschillen tussen publieke actoren het levenslicht. Dat laatste hangt voor een stuk samen met de grotere rol die supranationale organisaties zoals de Europese Unie in de internationale betrekkingen spelen: het Hof kan geen beslissing nemen over een handelsgeschil tussen de VS en de EU, terwijl het geschillenbeslechtsorgaan van de Wereldhandelsorganisatie (WHO) dat wel kan.

Door al die omstandigheden is het Internationaal Gerechtshof in de internationale betrekkingen meer en meer zijn rol van 'voornaamste gerechtelijke orgaan' (zoals het VN-Handvest het noemt) kwijtgespeeld en is het thans slechts een van de vele internationale rechtsprekende instanties, al weze het een uiterst eerbiedwaardige.

De proliferatie van internationale rechtscolleges leidde inmiddels ook al tot verschillen in de interpretatie van internationale normen, met alle risico's van onzekerheid en fragmentatie van het internationaal recht die daarmee gepaard gaan.

In het licht van dat alles is het niet verwonderlijk dat de zestigste verjaardag van het Hof enigszins in mineur verloopt. Toch is de balans niet geheel negatief. Zo behandelt het Hof sinds de jaren 1980 steeds meer zaken waarin ontwikkelingslanden vragen hun land- of zee grenzen af te bakenen. Daarmee draagt het bij tot conflictpreventie in die vaak onstabiele regio's. Echter, opdat het Hof een betekenisvolle rol zou (blijven) spelen, zouden dringend aanpassingen moeten plaatsvinden voor zijn rechtsmacht, het aantal actoren dat ervoor kan optreden, de snelheid van procedures en de afdwinging van zijn uitspraken.

In het debat over de VN-hervormingen - dat zich, andermaal, vooral op de politieke organen toespitst - wordt dat al te vaak over het hoofd gezien. Wie de uitbouw van de internationale rechtsorde ernstig neemt, dient echter ook werk te maken van een modernisering van zijn meest venerabele instelling.

De auteur zijn respectievelijk directeur en medewerker van het Instituut voor Internationaal Recht van de KULeuven.